

NOTES SOBRE L'ORDRE I LA DURACIÓ DEL TEMPS DE LA FESTA

VICENÇ MATEU

Societat Catalana de Filosofia

1/ *La festa es diu de moltes maneres*. La idea de festa és polièdrica i potser avui més que mai, polisèmica. Tant podem entendre per festa una celebració, com passar-ho bé, com trencar amb el quotidià, com un nou començament, un acte inaugural d'alguna cosa, una commemoració, o el sortir d'allò habitual, o el fer el que cal, el que toca, o retrobar-se els membres d'un grup, o un acte de reconeixement, o de reforçament de la pròpia identitat.

2/ L'aproximació que emprarem aquí se sustenta en la distinció que fa Mircea Eliade entre *sagrat* i *profà*. Per Eliade, davant de la banalitat del profà, el profà s'erigeix com allò més pròpiament *real*, en una comprensió que va més enllà d'allò estrictament religiós. En concret, Eliade caracteritza el sagrat a partir de la combinació de la radical alteritat amb el profà, d'acord amb les idees de Durkheim, i la idea de quelcom extraordinari, fort i excessiu, *mysterium tremendum et fascinans*, tal com el concep R. Otto. Per Eliade, la distinció sagrat / profà tindria lloc tant en l'espai com en el temps. Espai i temps sagrats serien sempre espais i temps de ruptura, d'adveniment d'allò més *real*, d'allò que principalment *és*, i que és alhora misteriosament i manifestament altre.

3/ D'acord amb el punt anterior, i malgrat potser la manca de consciència sobre la qüestió, la festa —el temps de

la festa— tindria el seu origen en el temps sagrat. El temps sagrat és un temps de ruptura amb el present profà, discontinu, de major força ontològica, un temps no contemporani amb el present i que apunta cap a un altre moment anterior, —*illud tempus*— temps en majúscules, en el que el que s'esdevingué de veritat, fins a constituir-se en model exemplar del que ha succeït. El temps de la festa és *festiu* en la mesura que és litúrgic, repetitiu, ritual; car és el temps en què es reiteren els gestos arquetípics que esdevenen les fites de l'ordre. La cerimònia, el ritu, ha de ser sempre igual, no hi ha lloc per a la creativitat o la improvisació que podria alterar el bon funcionament de les coses¹.

4/ El temps de festa, —el temps sagrat— gaudeix de validesa plena en l'esquema tradicional: en l'horitzó arcaic el món es renova i l'ordre es manté si cadascú compleix amb els actes rituals que s'escauen en cada ocasió. Malgrat l'aparent dictadura del temps lineal, del temps que avança inexorablement, el món modern, secularitzat, és ple de formes degradades o transvestides en les que ressona fortament l'eco de la religiositat ancestral i la seva discontinuïtat axial sagrat / profà. Així s'esdevé, en l'àmbit públic en les grans cerimònies i esdeveniments col·lectius, en les celebracions que marquen el desenvolupament del cicle anual, o en l'àmbit personal amb els actes d'iniciació de tota mena, els ritus de pas, les inauguracions o els aniversaris, entre altres. El món modern palesa l'avidesa i la necessitat humana de ritus que expliquen un mite o

1. Diu Mircea ELIADE: «la reactualització periòdica dels actes creadors efectuats pels éssers divins “in illo tempore” constitueix el calendari sagrat, el conjunt de les festes». (*El sagrat i el profà*. Barcelona: Fragmenta, 2012, p. 127). O també: «una festa es desenvolupa sempre en el temps original».

que el creen, mites i ritus que donen aixopluc i asseguruen l'ordre de les coses².

5/ Malgrat l'aspiració alliberadora present en alguns àmbits de la contemporaneïtat a la possibilitat de viure en un estat de festa permanent, no sembla possible la duració indefinida d'aquest temps. Perquè això fos possible, caldria plantejar prèviament la possibilitat d'una secularització o dessacralització absoluta del món. Dit altrament, això suposaria la superació de la distinció —i la ruptura— entre temps profà i temps sagrat. És a dir, l'afirmació d'un temps festiu banal, en absència total d'allò sagrat, o per definició, en absència d'allò més pròpiament real. Però no és això una contradicció? Quina festa seria viure per sempre en un temps banal de festa³?

6/ Algunes notes recordatòries sobre el temps de festa.

*El temps de festa és forçosament discontinu. Cal la irrupció del temps de festa.

*La diversió no és el tret característic del temps de festa. Ho és més aviat la participació o la comunió, o més encara, el respecte al ritual, a la litúrgia, el *complir*, el *fer el que toca*.

*Cal destacar la seriositat del ritual. (De la mateixa manera que en el joc dels infants). El ritual exigeix rigor. No es pot fer de qualsevol manera, ni es pot prendre a la lleugera.

*«Fer festa» no és tampoc principalment «no fer res», d'acord amb la lògica de l'oposició entre temps de treball i temps de repòs; ni tampoc «perdre el temps», (allò més

2. Com el nen petit que vol sentir el conte que ja coneix abans d'adormir-se i que ha de ser explicat sempre de la mateixa manera, o els rituals abans dels esdeveniments esportius, com la dansa de guerra o *haka* que els jugadors de rugby neozelandesos —els *all blacks*— i altres equips del Pacífic representen abans de cada partit.

3. La festa té sentit el divendres a la tarda o el dissabte a la nit, perquè prèviament s'ha escolat una setmana de treball.

allunyat de la festa seria, per exemple, passar la tarda de diumenge mentre s'escolten els resultats del futbol per la ràdio, si hom no és un gran aficionat al futbol).

*En els darrers temps, l'àmbit de la festa s'ha vist envaït, colonitzat i pervertit per l'hipertrofia del màrqueting i el consum. Les festes ja no són les tradicionals, sinó que s'importen d'arreu o àdhuc s'inventen per fomentar el negoci. No cal dir que amb la descontextualització i la manca d'arrelament, hom no sap ja ben bé què és el que es festeja.

*La disbauxa compleix el seu paper en l'ordre de les coses. La disbauxa apareix sovint com a pèrdua necessària, com a experiència d'iniciació; sempre present en el camí arquetípic que dona pas a la metamorfosi i posterior naixement de l'heroi. (Nit al bosc, baixada als inferns, prova a superar, mort i resurrecció simbòliques).

*La festa com a celebració de l'ordre. La festa no s'identifica principalment amb la disbauxa. De fet, hom podria qüestionar què és el que entenem efectivament per disbauxa, i potser les respostes serien molt variades. En qualsevol cas, sembla difícil mantenir la simetria en la dualitat —que tant s'ha utilitzat— *Apol·lo* / *Dionís*. Mentre que *Apol·lo* representa un principi d'ordre i límit, *Dionís* seria difícilment pensable, o només pot pensar-se quant a negació del primer, car quan hom assaja d'afirmar aquest com a principi independent, contrari i alternatiu, el que apareix de nou és el rostre d'*Apol·lo*, vist potser des d'un altre angle o aspecte. És a dir, el que apareix és una altra forma d'ordre, perquè fins i tot en la «disbauxa» hi ha sempre unes regles del joc i conseqüentment, uns límits. A títol d'exemple, hom pot pensar en la confinació de la «febre» al dissabte a la nit, però no pas al dilluns al matí, on cal que tothom treballi i produeixi, o en l'expulsió de Dalí de l'ordre surrealista, —en si mateix un moviment que es volia radicalment transgressor— o en la impossibilitat d'un «encierro» de San Fermín que no tingués lloc en

un itinerari precís i a una hora en concret, sinó que poguéss produir-se a qualsevol hora i en tot lloc⁴.

4. En l'article «El dret a la diferència», publicat en el recull *Esplendor i glòria de la internacional Papanates*, (Barcelona: Quaderns Crema, 2010), Quim MONZÓ proporciona un exemple interessant i prou revelador de l'ordre alternatiu que sempre regeix fins i tot en l'àmbit més festiu. L'article conta la peripècia d'un nen d'uns cinc o sis anys a qui no agrada que el disfressin i pintin per carnaval. Monzó recorda «quantes vegades veiem per la vorera una fila de criatures disfressades de marietes, precedida per una monitora amb veu cridanera [...]. Molts dels nens de la fila hi van feliços i contents, [...] però si ens hi fixem, observarem en d'altres cares una expressió de terror i, als llavis, un rictus que intenta contenir el plor.» No a tothom li agrada disfressar-se, però «la massa no entén de discrepàncies». Monzó hi veu, malgrat tot, el costat positiu. Els nens aprenen que per molt discurs alternatiu i aparentment antiautoritari, enmig del «fervor “lúdic” de la pedagogia actual», «la majoria exerceix sempre violència contra l'individu i que la llibertat, el dret a dissentir, és una cosa que no es dóna per suposada ni s'aconsegueix fàcilment». El text és un bon exemple que l'oposició ordre / disbauxa no passa de ser un miratge, que l'aparent disbauxa sempre ho és en relació a un ordre previ i que la mateixa disbauxa incorpora en si mateixa un nou ordre.